

Др Љубинка Башовић

ДРУШТВО ЈУГОСЛОВЕНСКИОХ БИБЛИОТЕКАРА 1931 – 1941. ГОДИНЕ

Прошло је педесет година откако је у Југославији одржан Оснивачки конгрес Друштва југословенских библиотекара, што је повод да се осврнемо на историју његовог настанка и улогу коју је одиграло у овом периоду развоја библиотекарства у земљи.

Период између два свјетска рата карактеришу значајна збивања у развоју човјечанства уопште. Револуционарне, политичке и друштвене промјене тог раздобља утјецале су и на значајан развој науке, умјетности и културе. Пораст савремене технологије и индустријализације омогућава и развој масовне културе, при чему већина земаља започиње експерименте како да се књига, умјетност, позориште и достигнућа науке приближе широј јавности. У свему томе долази и до јачег отварања и функционалнијег дјеловања, прије свега, јавних библиотека, превасходно у склопу образовања одраслих (народно просвјећивање). Већи број библиотекарских стручњака у свијету даје свој допринос утврђивању објекта, предмета и функције библиотекарства као научне гране. При томе инсистирају на разради јасне терминологије у овој области, одређивању тачне дефиниције књиге као објекта библиотекарског рада и библиотекарства као науке, одређивању састава, структуре и тачне класификације библиотекарства у складу са научним захтјевима, установљењу граница између библиотекарства и других наука као и одређивању мјеста које заузима у заједничком систему наука.¹

¹ W. E. Doubleday: Primer of Librarianship. London, 1931; - А. Г. Фомин: Книговедение как наука. Историја и современное состояние. Ленинград, 1931; Handbuch der Bibliothekswissenschaft. Hrsg. V. Frity Milkau. Bd. I 1931: Buch u. Schrift, Bd. II 1933: Bibliotheksverwaltung; Hrsg. v. Fritz Alfred Hessel: Geschichte der Bibliotheken. Ein Überblick v. ihren Anfängen bis zur Gegenwart. Gottingen, 1925; - Ch. Molbech: Über Bbibliothekswissen – schaft oder Einrichtung und Verwaltung öffentlicher Bibliotheken. Nach der 2. Ausg. Des danischen Originals übersetz von H. Ratjen. Leipzig, 1933; - G. Schneider: Handbuch der Bibliographie. Leipzig, 1923, 4. Aufl. 1930; и др.

И број југословенских аутора који се баве овом проблематиком далеко је већи него и у једном ранијем периоду. Разматрајући историјске, социолошке и друге проблеме везане за образовање одраслих, они се истовремено баве и питањима организације и функционалнијег дјеловања јавних библиотека у земљи. У прилазу функцијама и задацима ових установа, преовладава грађанска (државна) идеологија, која се огледа у њиховој аналитичности идеолошки неопредјељеној, поучно-забавној улози насупрот класној и идеолошки усмјереној улози коју су његовале библиотеке и читаонице у оквиру револуционарног радничког покрета и друштава и организација које су дјеловале под непосредним утјецајем КПЈ и прогресивних снага у земљи. За стручни библиотекарски рад од великог је значаја била појава првих научноистраживачких радова из пера библиотекарских радника у којима се постављају прве основе модерне набавне политике и комплетирања фондова, педагошко-психолошког рада са читаоцима и први темељи типологије читалаца.² Од посебног стручног и професионалног значаја био је и заједнички терет нацрта првог Закона о библиотекама — представника секција по први пут основаног у земљи Друштва југословенских библиотекара који је кроз савремени приступ библиотекарству покушао да ријешити низ проблема везаних за рад свих врста библиотека (обавезног примјерка штампе, професионализације библиотекарског звања, обавезног оснивања јавних народних библиотека, типизације библиотека, доношења правила за израду југословенске библиографије и централног каталога, и сл.) Нарочито је био значајан покушај правилније типизације библиотека, јер су се у пракси врло често мијешале функције и задаци више јавних библиотека међусобно. У погледу неријешене организације библиотека, њиховог финансирања и издржавања од стране државе, ограничавање дјелокруга њиховог рада и онемогућавања активнијег дјеловања, нацрт Закона је упућивао на тадашње прогресивне библиотекарске законе и прописе у појединим земљама Европе и свијета (на примјер, на чехословачки Закон из 1919. године). Подвргавајући критици тадашње југословенске библиотекарске прописе, библиотекарски стручњаци су истицали да је њима само дјелимично ријешена комплексна проблематика рада библиотека (на примјер, Законом о штампи из 1925. године, питање обавезног примјерка само за централне библиотеке у земљи, који је чак и њих стављао у међусобно подређен положај, или уопште није поштован; постојећим законима о народним, средњим и учитљским школама — само половично ријешена есенцијална питања рада јавних народних библиотека, и сл.). Истовремено су наглашавали да добар закон о библиотекама мора садржавати не само обавезе него и права библиотека, почев од висине државне помоћи и по каквом се кључу добија, пореског постотка за издржавање општинских

² Др М. И. Агапова: Јавне библиотеке, Београд, 1934; – др Ј. Бадалић: Јавне књижнице у Савској бановини, њихово стање и потребе, Загреб, 1937; - др Ј. Бадалић: За градску књижницу града Загреба, Новости, Загреб, 23. X 1935, 295 и 24. X 1935, 296; др А. Базала: О неким проблемима модерних пучких књижница, Загреб 1932; Ђ. Пејановић: Народне јавне књижнице и рад на друштвеном просвјетивању У: Споменица о прослави 25-годишњице Просвјете, 1927. године. Сарајево 1927, стр. 37 – 46; Х. Поленаковић: Улога јавних библиотека у проветном и културном васпитању народа, с освртом на библиотеке у Скопљу. Скопље, 1935; - А. Пирјевец: Књижнице ин књижничарско дело. Цеље, 1940. и др.

народних библиотека, обезбјеђивање квалификованог стручног кадра, и сл.³ Међутим, иако је овим нацртом првог Закона о библиотекама (до његовог званичног доношења није ни дошло) и другим теоретским расправама учињено много за санацију библиотекарства у цјелини, основни проблеми везани за правилнији третман и функције јавних библиотека остали су неријешени и идејно неуобличени, што је и разумљиво због услова и времена када су постављани и рјешавани.

Оснивачки конгрес Друштва југословенских библиотекара поставио је 1931. године на дневни ред већину изнесених проблема и покушао да допринесе њиховом рјешавању. Оснивање Друштва у земљи била је неминовна последица започете еволуције у области библиотекарства, као стручне и научне дјелатности и удруживању библиотека и њихових носилаца у професионалне стручне организације. И док су XIX и почетак XX вијека дали прва национална библиотекарска удружења (САД 1876, Енглеска 1877, Јапан 1892, Швајцарска 1897, Данска 1905, Француска 1906, итд.), 20-тих година XX вијека јавила се идеја за оснивање међународне федерације библиотекара, која је реализована на Међународном конгресу библиотекара и љубитеља књиге у Прагу 1926. године. До 1931. у Федерацију је већ било укључено 25 националних друштава, а на потицај Федерације, у Југославији је 1931. године основано Југословенско библиотекарско удружење. Његов први, оснивачки, Конгрес одржан је исте године у Загребу. Удружење је 1932. приступило Федерацији, издало своја правила и на Конгресу у Београду 1937. године начинило нацрт првог Закона о библиотекама у Југославији. Трећи конгрес био је одређен за 1941. годину, али га је рат спречио. То је био кратак, енциклопедијски податак о настанку и раду Друштва.⁴ Детаљнији увид у рад оснивачког Конгреса Друштва пружа нам тадашња штампа и сакупљени новински чланци на ту тему у фонду Пресбириа у Архиву Југославије.⁵

Друштво југословенских библиотекара добило је одобрена Правила од стране Министарства унутрашњих послова Одељења за државну заштиту, I Бр. 26347 од 25. XI 1930, Министарства Просвете, II Бр. 22072 од 1. VIII 1931. и II Бр. 40299 од 17. X 1931. (на основу чл. 76 Закона о чиновницима).⁶ Сједиште Друштва било је у Београду, а дјелокруг рада се протезао на цијелу територију Кр. Југославије. У чл. 2 Правила је писало: да ће свој циљ — унапређење библиотекаства у земљи — Друштво изводити на тај начин што ће пратити развитак науке о библиотекарству (библиотекономије) и свих њених помоћних грана, а да то у што већој мјери омогући, створиће се при Главној управи у Београду централна стручна библиотека, а по могућности и локалне стручне библиотеке при управама појединих секција; --- радити на усавршавању својих чланова у струци и на

³ Др Ј. Бадалић: За санацију нашег библиотекарства. Јавност, Загреб, 1935, 4, стр. 225 – 256; - А. Пирјевец: Библиотечни закон. Сodobност, Љубљана, 1936, VI, стр. 227, 230; IV, стр. 283 – 284, 386 – 388; - А. Пирјевец: Књижнице ин књижничарско дело . . . , стр. 326, 338; и др.

⁴ Енциклопедија Југославије, Загреб, МСМЛV, 1, стр. 524.

⁵ Архив Југославије. Пресбирио. Култура, бр. 768, фасц. 596, 1931 – 1940 (у даљем тексту АЈ. Пресбирио).

⁶ Правила Друштва југословенских библиотекара. Издање Друштва југословенских библиотекара. Београд, 1932.

спремању стручног библиотекарског подмлатка. Да би то постигло, предузеће кораке да се оснује стална библиотекарска школа, организују периодични специјални курсеви и предавања за чланове и оне који се интересују питањима из науке о библиотекарству, издавати свој стручни орган као и стручна дјела, а при Главној управи основати фонд за издавање потпора за штампање стручних радова, одлазак у иностранство ради усавршавања у струци и заступања Друштва на међународним конгресима библиотекара; — радити на побољшању моралног и материјалног положаја службеника библиотекарске струке . . . ; — радити на оснивању и ширењу библиотека у земљи и помагати их у раду, издавати годишњак југословенских библиотека са подацима о свим библиотекама у земљи и њиховим потребама и напретку; — тежити да организација свих библиотека буде вођена на научној основи по прописима и захтјевима савременог библиотекарства; — радити на потпуном изједначењу организације и рада у свим југословенским библиотекама, тј. спровођењу стандардизације библиотекарских послова; — радити на организацији и олакшању размјене у књигама и на развијању међусобних веза између библиотека у земљи и на страни; — давати стручна мишљења у свим питањима која се тичу библиотека и њиховог особља . . . ; — учествовати на међународним конгресима библиотекара и одржавати везе са организацијама библиотекара на страни; — радити на томе да се оснују: Централни библиографски институт, чији ће задатак бити израда цјелокупне југословенске библиографије, и Централни биро за израду заједничког каталога свих библиотека у земљи и за давање обавјештења о југословенским књигама; и, на крају — радити све остале послове „ради успешнијег постизања циља“.

Као и свако друго друштво које је радило по Закону о удружењима, зборовима и договорима⁷, а основано приватном иницијативом, издржавало се новчаним улозима чланова и другим приходима (у овом случају то су била друштвена издања и приходи од завјештања, легата, поклона — у новцу и књигама — и од јавних предавања, те субвенције и потпоре државних и самоуправних власти). И врсте чланова су одговарале законским прописима, тако да је имало редовне чланове, ванредне, помагаче, утемељаче, добротворе и почасне чланове, зависно од прописане чланарине (редовни чланови су плаћали годишњи члански улог 60 динара, ванредни — 30, помагачи — 100 динара „једном за свагда“, утемељачи — 300 „једном за свагда“, добротвори најмање 1000 динара и почасни — они „са нарочитим заслугама за југословенске библиотеке и Друштво“ (чл. 5 — 10). И званични назив Друштва и његова организација, као и у случају свих осталих друштава и организација одговарали су законским прописима, тачније настојању државе да спроведе унитаристичко, интегрално југословенско национално јединство, па је, према чл. 15 Правила, Главна управа и њено сједиште било у Београду, а секције и повјереништва „по могућству“ у свим сједиштима бановина (званични назив секције је био: Друштво југословенских библиотекара секција Београд (Загреб, Сплит, Сарајево, итд.), или . . . повереништво . . . за . . . бановину . . . у том и том месту“, чл. 16 — 18 Правила). Органи

⁷ Закон о удружењима, зборовима и договорима. – Сл. Лист Кр. Југославије. Београд, 28. IX 1931, XIII, бр. 225, стр. 1.

Друштва су били централни и локални: Централни — Конгрес, Главна управа и Надзорни одбор, а локални — Скупштине чланова Секције, Управа секција и повјереништава за територије секције и за поједина мјеста. Регулисано је и питање рада врховног органа — Конгреса, који се требало састајати сваке треће године у мјесту које одреди претходни конгрес, процедура рада Конгреса, његови задаци и компетенције. Прецизиране су и дужности и права Главне управе у Београду, Надзорног одбора и Секције скупштине, управа секција и повјереништава (чл. 24 —32).

Пред оснивачки Конгрес Друштва, који је одржан 28. и 29. XI 1931. године у Загребу, штампа се огласила више пута, указујући на важност одржавања овог првог те врсте конгреса у земљи и уопште оснивања друштва „ради усавршавања стручног особља, њиховог материјалног обезбеђења, као и ради културне репрезентације наше земље у међународној асоцијацији библиотекара“.⁸ Већ у првом напису од октобра 1931. године даје се генеза настанка Друштва и друштвених Правила „на основу договора између Београда, Загреба, Љубљане и Новог Сада“ и на иницијативу најмлађих чланова, „који су са успехом извели организацију целог друштва“ (на Конгресу у Загребу, у једном од реферата је речено да је одлука о оснивању Друштва донесена на београдској конференцији библиотекара 20. XI 1929. године).⁹ У привремену Главну управу Друштва изабрани су: Светозар Матић, помоћник управника Народне библиотеке у Београду (предсједник), Милица Војиновић, библиотекар Универзитетске библиотеке у Београду (секретар), др Јосип Бадалић, пристав Свеучилишне књижнице у Загребу (предсједник загребачке секције), др Јожа Глонар и др Август Пирјевец, библиотекар Државне љубљанске библиотеке. У напису се наглашава да је Друштво већ предузело кораке да се, према Правилима оснује „централни биро за израду заједничког каталога књига свих библиотека у земљи и оснивање централног института за израду целокупне југословенске библиографије“, као и да се што прије донесе закон о библиотекама.¹⁰

Новембра 1931. године сарадник загребачких „Новости“ разговарао је са др Јосипом Бадалићем, предсједником загребачке Секције и књижничаром Свеучилишне књижнице у Загребу, с обзиром да се Конгрес одржавао у овој Књижници, „као једној од најстаријих и најуређенијих библиотечких институција у земљи“.¹¹ Др Бадалић је тим поводом дао неколико значајних података за рад предстојећег Конгреса и његове будуће акције. Указујући да је „ова југословенска библиотекарска организација још врло млада, а наше национално библиотекарство доста скромно“, Бадалић је истакао да се од сада за Друштво

⁸ „Конгрес југословенских библиотекара. Питање израде једне опште југословенске библиографије“. – Време, Београд 23. X 1931. АЈ. Пресбирио (иста документација).

⁹ „Први конгрес Удружења Југословенских библиотекара“. – Новости, Загреб 1. XII 1931. АЈ. Пресбирио; - „Конгрес југословенских библиотекара. Питање израде једне опште југословенске библиографије“... Време, Београд 23. X 1931.

¹⁰ „Конгрес југословенских библиотекара. Питање израде једне опште југословенске библиографије“... Време, Београд 23. X 1931.

¹¹ „Први конгрес југословенских библиотекара одржат ће се у Загребу 28. и 29. новембра“. – Новости. Загреб 5. X 1931. АЈ. Пресбирио.

југословенских библиотекара у широј јавности тако рећи није знало, „мада оно има лијеп број чланова . . . у главним културним центрима земље, скупљених у београдској, загребачкој и љубљанској секцији . . .“ и да ће први библиотекарски Конгрес „симболички значити приближење за један корак ближе ка опћој струји међународне цивилизације и културне сарадње“. Бадалић је изложио најважније проблеме које је Конгрес требало поставити и ријешити, а то је, прије свега, било — питање југословенске библиографије као „елементарне инвентаризације духовне својине нашега народа, који су посао давно обавили сви културнији народи, а без којег је извршенога рада готово немогућ сваки рационалан рад на народној науци и просвјети“ и израде стручних библиографија „које су код нас малоне дјевичански нетакнуте“. Друго важно питање односило се на законско регулисање достављања обавезних примјерака централним и бановинским библиотекама, „као хитна културна потреба“, с обзиром да није било задовољавајуће ријешено Законом о штампи од 6. VIII 1925. године, а од чијег је доброг функционисања зависило коначно рјешење израде националне библиографије. Остали проблеми односили су се на — израду централног каталога свих библиотека у земљи, као необично важног питања „за рационално искоришћавање укупног библиотечког блага, које се налази разасуто по нашим јавним и приватним (манастирским) библиотекама широм земље, а које је знатним својим дијелом мртвим капиталом, јер за то знаду тек појединци“, као и на проблеме организацијске и материјалне природе библиотекарског посла. За библиотечки закон, „који је још прољетос прошао кроз Врховни законодавни савјет“, Бадалић је нагласио да ће са њиме регулисати сва наведена питања и проблеми, да би се библиотекарски радници изједначили са својим колегама у другим областима, јер је библиотекарски посао, нарочито у универзитетским библиотекама, све сложенији и одроворнији и од библиотечког стручњака захтијева „и те какву стручну спремину и експедитивност у раду...“. Конгрес је, према Бадалићу, требало да буде „само почетак једне шире акције Друштва... у правцу подизања националног библиотекарства на територији читаве Југославије..., израде једног опћег плана о уређењу наших бановинских, градских, па и опћинских књижница, јер жеђ за просвјетом и просвјећивањем захваћа све јаче и неутаживије најшире народне слојеве . . .“¹²

И разговор са проф. Светозаром Матићем, помоћником управника Народне библиотеке у Београду и предсједником Главне управе београдске секције, показао је да је — регулисање стручних и сталешких питања требало да буде главна тема предстојећег Конгреса. У низу проблема, Матић је издвојио питање обавезник примјерака штампаних књига и публикација, потпуније израде националне библиографије, централног каталога свих библиотека у земљи, стручног гласила Друштва „који би био једна врста школе за библиотекарске и форум за претресање актуелних библиотечких питања“, стручног образовања и усавршавања библиотекара, и др., а да се све то најбоље може постићи

¹² Ам.: Пред Први конгрес Југословенских библиотекара у Загребу. Разговор са др Ј. Бадалићем. – Дневни ред Конгреса. – Питање народне југословенске библиографије. – Питање новог закона о библиотекама. – Новости. Загреб 22. XI 1931. АЈ. Пресбиоро.

хитним доношењем Закона о библиотекама и „изједначењем законодавства у погледу библиотека у целој земљи“. Матић је посебно указао на потребу да Закон „осигура и положај запостављених стручних чиновника..., којих има доста у тешким положајима..., са по 12 година службе, са универзитетским и државним испитима, са докторским и професорским квалификацијама, а налазе се још увек у почетним, најнижим групама чиновничког реда“ и да је „сав остали број стручног особља, који одржава стварно библиотеке, веома запостављен...“ Нагласио је да је Друштво покренуло и питање библиотечких зграда и — као прво — поднијело представку Министарству просвете — о неопходности подизања зграде за Народну библиотеку у Београду, „која је комисијским прегледом оглашена за неупотребљиву“.¹³

Београдска секција је, прије одласка на Конгрес, 6. XI 1931. године одржала своју прву годишњу скупштину и позвала још неуписане библиотекаре да приступе организацији. Одржана је у Универзитетској библиотеци у Београду, а предсједавао јој је Урош Џонић — управник Библиотеке. Рад је започео рефератом секретара Милице Војиновић — о годишњем раду Управе, гдје је истакнуто да је још на оснивачкој конференцији одлучено да Друштву буде један од главних циљева — стручно усавршавање и материјално обезбјеђење библиотекара, у чему је остало досљедно. Министарству просвете поднесене су разне представке „све у циљу побољшања прилика особља запосленог у библиотекама“. На састанцима секције управе расправљано је о изједначењу рада у свим библиотекама, о изради цјелокупне југословенске библиографије, и др. На Скупштини је управник Народне библиотеке Милош Зечевић говорио о „истинској потреби“ да се што прије покрене један библиографски часопис, потребан из више разлога и у којем би се библиотекари, сарађујући, „могли да вежбају у изражавању и мишљењу“. Изнесени су узорни сличних часописа у свијету, а како је покретање оваквог часописа изискивало разноврсне издатке, усвојен је приједлог др Уроша Џонића да се замоли Министарство просвете да у свом „Просветном гласнику“, као додатак, штампа прилоге библиотекара „о свим важнијим питањима њихове струке“. Секција је тада бројала 36 чланова, а Скупштини је присуствовало 28, „само су чланови спречени дужношћу изостали“.¹⁴

Рад Конгреса (28 – 29. XI 1931. У Загребу) исцрпно је приказан у загребачкој штампи. Присуствовало му је око 60 чланова Друштва. Помоћник управника Народне библиотеке из Београда Светозар Матић, као и предсједник Друштва, отворио је Конгрес, а управник Свеучилишне књижнице др Мате Тентор, као куће-домаћин, поздравио је Конгрес. За предсједника Конгреса изабран је бивши управник Свеучилишне књижнице др Велимир Дежелић старији, за првог потпредсједника – Милош Зечевић, за првог

¹³ „Пред Први конгрес Југословенских библиотекара у Загребу. - Интервју са г. Св. Матићем. – Дневни ред Конгреса. Главна питања: библиографија и закон о библиотекама. – Један корак више ка цивилизацији“. – Време. Београд, 27. XI 1931. АЈ. Пресбиро.

¹⁴ „Скупштина Београдског друштва југословенских библиотекара. – Прва скупштина одржана у Универзитетској библиотеци“. – Политика, Београд, 7. XI 1931. АЈ. Пресбиро.

секретара – Павле Стефановић, библиотекар Универзитетске библиотеке у Београду, а за другог секретара – др Елза Кучера, библиотекар Свеучилишне књижнице у Загребу. Скупу су присуствовали представници све три секције. Из Београда – уз Зечевића и Матића – библиотекар Министарства вањских послова Стојановић, библиотекар новоосноване централне библиотеке Министарства саобраћаја П. Драчински, представник Универзитетске библиотеке Стојановић, београдске општинске библиотеке др М. Илић-Агапова, као и више „интересената за библиотеке и књиге“; из Љубљане – представник Државне студијске књижнице др Јожа Рус, затим др Јожа Пунтар, др Јожа Глонар и др Мелита Пивец-Стеле; испред Свеучилишне и народне књижнице у Загребу присуствовало је све особље – равнатељ др Мате Тентор, библиотекар др Мрцел Видачић, др Елза Кучера и Ева Верона, пристав др Јосип Бадалић, као и други пристави, писари и архивски чиновници. При конституисању Конгреса присуствовао је и ректор Свеучилишта др Јосип Белобрк, проректор Економско-комерцијалне високе школе др Josip Nagy, равнатељ Метрополитанске књижнице др Јанко Калај, као и представници разних библиотека појединих научних завода и комуналних институција. Тако је Сплитску библиотеку заступао управитељ Душан Мангер, а Градску библиотеку у Сомбору – игуман Јуркић.

Према раније утврђеном програму, питање југословенске националне библиографије била је тема реферата београдске секције, питање обавезног примјерка – загребачке секције, а поједина организациона питања – тема реферата љубљанске секције. Из извјештаја Главне управе, који је прочитала Милица Војиновић, секретар Управе, сазнајемо да је одлука о оснивању Друштва донесена на београдској конференцији библиотекара 20. XI 1929. године, да су поменуте секције основане према потврђеним правилима Друштва, да је Друштво у овом моменту имало уписаних 78 чланова, да је Управа предала молбу Мин. Просвете да се у закон о чиновницима унесу допуне о распореду звања и регулисању полагаја библиотекарских чиновника, да су поднесене примједбе на приједлог Закона о јавним библиотекама и да ће захваљујући новчаној помоћи Министарства, Друштво ускоро постати члан Међународног удружења библиотекара. У реферату је наглашено да је највећи рад Друштва био концентрисан на доношење Закона о библиотекама, с обзиром да „и задњи пројект какав је удесила комисија при посебној комисији, коју је сазвало Министарство правде, није прихваћен“ и да је и између оних који су га састављали долазило до несугласица, на примјер „о дефиницији појма библиотеке, о опсегу закона, те о посљедицама финансирања библиотека у држави поопћењем јавних библиотека“.

У штампи је посебна пажња дата реферату др Јосипа Бадалића – о питању „законских дужносних примјерака“. Указујући на различито рјешавање овог проблема у разним државама Европе, Бадалић је указао на југословенски проблем обавезног примјерка, с обзиром да дотадашњи Закон о штампи из 1925. године и измијењени Закон о штампи из 1929. године нису на задовољавајући начин то ријешили. Према чл. 7 Закона, штампар је био дужан да прије растурања, од свих штампаних новина и повремених списа,

бесплатно достави по пет примјерака државном тужиоцу, односно мјесној државној полицијској власти, која је један примјерак заджавала за себе, а по један примјерак је достављан Народној библиотеци у Београду, Свеучилишној књижници у Загребу, Државној лицеалној библиотеци у Љубљани и један обласној државној или јавној библиотеци. Међутим, Закон је установио обавезу давања бесплатног примјерка само за периодична издања, а били су искључени примјерци штампаних књига и другог штампаног материјала (и од периодике долазила је у обзир само она са унпријед означеним и неједнаким периодом излажења). У дискусији поводом овог реферата – а у којој су учествовали Душан Мангер, др Мате Тентор, Петар Драчински, др Јожа Глонар и др Видачић – истакнуто је да је „питање обавезног примерка од животне важности за будућност наших централних библиотека“ и да га „као чисто просветно питање“ треба регулисати Законом о библиотекама, а не Законом о штампи. У случају да до скорог доношења Закона о библиотекама не дође, предложено је да се замоли Министарство права или унутрашњих дела да специјалним расписом изда тумачење чл. 7 Закона о штампи, „којим ће се тај параграф протегнути на све производе штампарске, ма каквим они средством били умнажани“.¹⁵

Истог дана поподне проф. Љубица Марковић, библиотекар Универзитетске библиотеке у Београду, одржала је реферат о „Југословенској библиографији“ ... „једном од врло важних, хитних и основних културних питања код нас, и чији недостатак осећа сваки онај који се озбиљније бави проучавањем ма ког питања из научне области“.

На крају засједања Конгреса донесена је сљедећа рзолуција: „I. Пошто питање о регулисању давања библиотекама обавезног примерка није законски довољно предвиђено, Конгрес предлаже главној управи Друштва ... да поради код надлежних фактора: а) да се што пре донесе закон о јавним библиотекама, који ће ово питање прецизно регулисати; б) ако се закон из било којих разлога не може брзо донети, да се путем једног законског објашњења чл. 7 и 8 Закона о штампи тако протумаче да се под именом новина и повремених списа имају схваћати све штампане ствари и ма каквом штампарском техником умножаване ствари; II. а) да се што пре приступи изради југословенске библиографије; б) да секције Друштва ... оснују заједнички одбор, који ће проучити ово питање и саставити упутства за израду и издавање ове библиографије; III. Главној се

¹⁵ Проблем обавезног примјерка је, у целини узев, био много сложенији: Наредбом Мин. унутрашњих дела од 5. VII 1919. године, уз већ постојећи пропис чл. 7 Закона о штампи и чл. 25 Закона о Народној библиотеци у Београду – по којима је до тада добијала по 3 примјерка свих публикација са цјелокупне територије Краљевине СХС - сваки штампар је био дужан најдаље 10 дана од штампања публикације да их бесплатно шаље на реверс мјесној полицијској власти – за Народну библиотеку „као централну установу у престоници...“ по 1 примјерак за свеучилишну књижницу у Загребу и Лицејску библиотеку у Љубљани, а уз то по 1 примјерак периодичних политичких публикација за Министарство унутрашњих дела, с тим да примјерци за Народну библиотеку морају бити на бољој хартији и „сви штампани списи па ма били и забрањени“; Законом о штампи од 6. VIII 1925. године, чл. 7 дошло је до нелогичности, јер се дужност достављања односила само на периодична издања, иако су власти, преко којих се вршило достављање, наставиле и са слањем књига, али више по обичају него по обавези. – Архив Босне и Херцеговине . Земаљска влада за БиХ. През 8584/1919; и Велики Жупан Сарајевске Области. Пов 1138/1925.

управи ставља у дужност да предузме: а) да се што пре изради каталог научних и других чланака штампаних у часописима, новинама и другим повременим публикацијама; б) да се што пре предузме израда Централног каталога свих јавних научних и стручних библиотека; в) да предузме све што треба да би се што пре могао покренути један стручни библиотекарски часопис; IV. Да се на надлежном месту изради да у новом закону о јавним библиотекама буду унесене потребне законске одредбе о обавезном оснивању и изграђивању јавних општинских библиотека, и то како у градским тако и у сеоским општинама; V. Да управа Друштва ... поради код Министарства просвете да се нови закон о јавним библиотекама изради уз сарадњу Друштва југословенских библиотекара“.¹⁶

У нову централну управу изабрани су: проф. Светозар Матић, потпредсједник Душан Мангер, секретар Милица Војиновић.

Одјек Конгреса у штампи није био велики. „Наша јавност обратила је мало пажње на рад Друштва југословенских библиотекара, иако је Конгрес, одржан у Загребу, несумњиво једна културна манифестација вишег реда“.¹⁷ Међутим, изашло је неколико прилога библиотекарских стручњака, који указују да је Конгрес подстакао многа важна питања из живота и рада библиотека. Библиотекари су се првенствено zaloжили за хитну израду националне библиографије, без које је „немогућа ма каква озбиљна оријентација у духовном стварању једног народа“. У том циљу они сугеришу Друштву да се упозна са резултатима рада Међународне комисије за интелектуалну сарадњу при Друштву народа, која је већ била упутила националним комисијама извјесне сугестије у погледу израде и координације националних библиографија, да би се овај рад саобразио „не само нашим националним већ и међународним потребама“. Критике на рад Конгреса тичале су се проблема библиотекарства у цјелини, „јер није обухватио потребе свих наших библиотека, као и читалачке публике и на основу којих би се могао израдити један генерални план акције“. Стога се за следећи конгрес сугерише – израда једног катастра библиотека, из којег би се видјело „колико и каквих библиотека постоји у земљи, каква је њихова организација, из којих се средстава издржавају и какве су потребе публике“, јер, једино на основу довољног познавања стања и потреба могуће је правилно рјешавање проблема библиотекарства и успјешно извођење циљева Друштва.¹⁸

Референт Општинске библиотеке у Београду М. Илић-Агапова изнијела је у свом прилогу проблематику унапређења јавних библиотека у земљи и нагласила да је Конгрес овим библиотекама посветио дужну пажњу и у својој резолуцији истакао потребу „да све

¹⁶ „I конгрес југословенских библиотекара у Загребу. Данас је почео у Свеучилишној библиотеци Први конгрес библиотекара Југославије. – Успјех Друштва југословенских библиотекара. – Рад конгреса. – Реферат дј Ј. Бадалића о питању обавезатних примјерака. – Конгрес траје до сутра“. – Хрватска стража. Загреб 29. IX 1931. АЈ. Пресбиоро. – „Први конгрес Удружења југословенских библиотекара. Ток конгреса. – Питање закона о јавним библиотекама. – Расправа о дужносним примјерцима публикација. – Издавање опће народне библиографије. – Резолуција“. – Новости. Загреб. 1. XII 1931. АЈ. Пресбиоро.

¹⁷ М. Д. С.: После Конгреса Југословенских библиотекара. – Политика. Београд 21. XII 1931. АЈ. Пресбиоро.

¹⁸ М. Д. С.: После Конгреса Југословенских библиотекара. – Политика. Београд 21. XII 1931. АЈ. Пресбиоро.

наше општине, градске и сеоске, на својим подручјима оснују јавне библиотеке и осигурају у ту сврху потребне кредите и ангажују стручно особље“. С обзиром да се у земљи, у новије вријеме, уз научне и школске библиотеке све више развија нови тип јавних градских и јавних општинских библиотека, Агапова као узор њиховог доброг рада наводи јавне библиотеке у Чехословачкој, Енглеској и Америци, гдје су општине „чак по закону дужне да оснивају библиотеке, да за њих подижу зграде и осигуравају потребне кредите.“¹⁹

Конгрес је отворио проблематику везану за рад и других врста библиотека — стручних (специјалних) и школских. У једном од написа се истиче да је дошло на ред и неколико важних питања, чије рјешење треба што прије спровести, а као прво: уређење и сарадња Друштва са библиотекама државних надлештава, нарочито при министарствима и бановинама. Потреба њихове реорганизације, једнообразне библиотечке администрације и „вођења књига са потребним стручним упутима“, као и издавање специјалних државних информативних издања на основу заједничке сарадње свих министарстава, у којима би се доносили извјештаји законодавних активности државе и покрајинских управа (по узору на сличне едиције у Њемачкој, Енглеској и Америци). Као друго: потреба систематског уређења и комплетирања библиотека средњих и стручних школа према наставном плану, с обзиром на слабо стање „разредних књижница за приватну, обавезну и осталу помоћну лектуру, а главна књижница појединих завода недовољна је за испуњавање овог задатка“. Такође, потреба реорганизације професорских књижница, уз израду правилника и упута о руковању овим библиотекама. Као треће: сарадња Друштва са Главним савезом земљорадничких задруга, с обзиром да је Савез започео организовање задружних књижница (у колу Савеза тада их је било око 200) према својим посебним правилима, која се битно разликују од „осталих библиотекарских и заснивају се на потребама задругарства“.²⁰

Значај оснивачког Конгреса Друштва југословенских библиотекара чини нам се да је најбоље оцијењен у једном постконгресном напису . . . „загребачки Конгрес представља један значајан датум . . . несумњиво једну културну манифестацију вишег реда . . .“, а „Друштво југословенских библиотекара чини озбиљан напор да се средства интелектуалног рада учине што приступачнијим нашем књижевном и научном свету, као

¹⁹ Сљедеће, 1932. године, у Берну је одржан Конгрес Међународне федерације библиотекарских друштава, на којем су југословенски представници биле др Марија Илић-Агапова и Мелита Пивец-Стеле из Љубљане, о чему је јавност обавијестила својим прилогом такође М. И. Агапова и истакла важност Конгреса и његових тијела за даљи рад јавних библиотека. – „У резолуцији Првог конгреса југословенских библиотекара истакнута је потреба оснивања градских библиотека. Значај јавних општинских библиотека у народном просвећивању“. Време, Београд, 5. XII 1931. АЈ. Пресбиро. – „За унапређење јавних библиотека. Гђа др Марија Илић-Агапова о Конгресу Међународног библиотекарског удружења у Берну“. – Правда, Београд, 6. VII 1932. АЈ. Пресбиро.

²⁰ Др Душан Будимировић: Резултати рада Конгреса Друштва југословенских библиотекара у Загребу. – Време, Београд, 2. XII 1931. АЈ. Пресбиро.

Друштво југословенских библиотекара 1931 – 1941. године / Љубинка Башовић. - Библиотекар : орган
Друштва библиотекара НР Србије. - Год. 33, бр. 1/6 (1981), стр. 59-71.

и ширим слојевима народа, и у томе напору оно заслужује моралну и материјалну помоћ“.

²¹

²¹ М. Д. С.: После Конгреса југословенских библиотекара. – Политика. Београд. 21. XII 1931. АЈ. Пресбиро.